

על הסדור שערך הרבי, ועל הסדור המחודש-משובש

לרגל 200 שנה להדפסת
סדור אדמו"ר הזקן בשנת
תקס"ג-תשס"ג • בירור
יסודי על שיטת הניקוד בסדור
תהלת ה' השלם, סדור שערך
הרבי מה"מ בהוראת אדמו"ר
הרי"צ • רבותינו נשיאינו
סוברים כשיטת הרז"ה - ר'
זלמן הענא • שינוי שיטת
הניקוד ושיבושים נוספים
בהדפסת הסדור המחודש של
הוצאת קה"ת שבכפר חב"ד
• חלק ראשון

רקע הסטורי

בשנה זו ימלאו 200 שנה להדפסת סדור אדמו"ר הזקן, לפי דברי הגרא"ד לאוואוט בהקדמה לישער הכולל: "הסדור הזה נדפס פעם הראשון בחיי בשנת תקס"ג בשקלאוו". הרבי מלך המשיח העיר בספר השיחות תשי"ד (עמ' 16): "סדור אדה"ז נדפס לראשונה בשקלאוו תקס"ג. אבל כנראה היו עוד לפני זה רשימות משינוי הנוסחא, כי בשנת תקנ"ח כבר ניתן רשיון מהממשלה לחסידים להתפלל בנוסח שלהם".

ידועים¹ דברי אדמו"ר הצי"צ שאדה"ז "כשתיקן הסדור היו לפניו ששים סדורים מנוסחאות שונות, ומכולם בירר וליבן את הנוסחא שבסדור שלו". במשך שנים רבות עסק אדה"ז בעריכת נוסח הסדור. כ"ק אדמו"ר הרש"ב כתב²: "כידוע אשר כי שנה עסק בהנוסח ובכל שנה היה מסדר נוסח אחר, עד הפעם העשרים יצא מוזכך ומבורר ומנוקה".

כפי הידוע, לא הגיע לידינו סדור אדה"ז שהודפס בשנת תקס"ג, וגם משתי ההדפסות שסדור זה הודפס בקאפוסט לא נשאר עותק. כ"ק אדמו"ר הרש"ב כתב: "את הסדור דפוס הראשון לא השגתי אף לאחר ריבוי יגיעה, ואשער אשר בהביליטק בפ"ב [הספריה בפטרבורג] בודאי נמצא³. מה שנשאר מההדפסות הראשונות, זהו 'סדור עם דא"ח' שהודפס בשנת תקע"ו. אח"כ בשנת תרמ"ז הדפיס הגרא"ד לאוואוט את סדור 'תורה אורי' עם פירוש 'שערי תפלה', שמאוחר יותר הרחיב את פירושו ונודע בשם 'ישער הכולל'. כמה שנים טובות השקיע הגרא"ד לאוואוט בעריכת סדור 'תורה אורי'.

בשנת תרע"ח (בתקופת מלחמת העולם הראשונה) הדפיס אדמו"ר הרש"ב (ברוסטוב) סדור בשם תהלת ה', הידוע ומכונה על שם עיר ההדפסה רוסטוב. סדור זה מכיל מעט דפים באותיות קטנות, ויש צורך לדלג ולחפש התפילות.

כשהגיע אדמו"ר הרי"צ לאמריקה בשנת ש"ת, הדפיס את הסדור שהודפס ברוסטוב. בשנת תשי"א הדפיס אדמו"ר הרי"צ את סדור 'תורה אורי' עם הוספות. אח"כ בשנת תשי"ה הורה אדמו"ר הרי"צ לרבי מה"מ לערוך סדור אחר – תהלת ה' השלם. מאז,

סדור זה, שהרבי מה"מ ערך אותו והתעסק בהדפסתו, בהוראת הרבי הרי"צ, נעשה הסדור שבו מתפללים אנ"ש.

והנה בשנים האחרונות, משום-מה, החליטו מי שהחליטו בארה"ק⁴, שסדור תהלת ה' אינו מוגה כראוי, ויש בו "טעויות" רבות? לא זו בלבד שעשו "תיקונים" בניקוד המילים, אלא שינו לגמרי את שיטת הניקוד. מחקו חלק גדול מהכוכבים המסמנים את ה'שבא-נע', והחליפו את שיטת הרז"ה לשיטת 'מנחת שיי'.

והתמיהה בזה רבה היא, היתכן לעשות שינויים בסדור? היעלה על הדעת, שאדמו"ר הרי"צ והרבי מה"מ ידפיסו סדור, עבור אנ"ש, שיהיו בו ריבוי טעויות, עד כדי טעות בשיטת הניקוד?

ברור הדבר, שסדור תהלת ה' מוגה, ואין בו שום טעות בשיטת הניקוד, ואדרבה מסדור תהלת ה' מוכח לפי איזו שיטה בדקדוק נהגו רבותינו נשיאנו (כפי שיוכח לקמן). כמובן, שלא מדובר כאן על טעות דפוס פה ושם, שהרי אי אפשר לדפוס בלא טעות, אבל ח"ו לומר, שיש טעות כללית בשיטת הניקוד לכל אורך הסדור!

הרבי התעסק בהדפסת סדור תהלת ה' ובהגהתו – בהוראת אדמו"ר הרי"צ

ראשית, עלינו לדעת, שהרבי מה"מ עסק בהכנת הסדור 'תהלת ה' השלם' ובהדפסתו, ע"פ הוראת אדמו"ר הרי"צ. את זאת נוכיח מכמה מכתבים מהרבי אודות הסדור 'תהלת ה' השלם', שמהם רואים, שהסדור נבחר ע"י כ"ק אדמו"ר הרי"צ, והרבי התעסק בהגהתו והדפסתו. סדור 'תהלת ה' השלם' הודפס מצילום סדור 'סדר העבודה' ע"פ נוסח האריז"ל (שהודפס בוילנא תרע"א) עם תיקונים שונים בהתאם לנוסח אדה"ז. [ביררתי גם אצל המזכיר הרה"ח ר"ל גרונר, וסיפר לי, שהוא בעצמו עזר לרבי לערוך את הסדור, בשנת תשי"ח]. להלן מספר אגרות מהרבי, בענין זה:

1. באג"ק ח"ב אגרת רס, להרש"מ קאלמענסאן, מיום ג' יחי ה'תשי"ז:

"הדפסנו פה במהזרזא חדשה עם איזה תיקונים והוספות, ע"פ הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א את הסדור תהלת ה'...". עכלה"ק.

2. אגרת נוספת מובאת באג"ק ח"ב, אגרת רעט, להר"ד בראוומאן, מז' מנחם אב תשי"ז:

"לפי התכנית לע"ע ידפיס נוסף על התניא... וסדור תהלת השם השלם (ולתקן בו ע"פ לוח התקון שנשלח לו, ככל האפשר) שני אלפים עקזעמפל...". עכלה"ק.

3. באג"ק ח"ב אגרת רצו, להר"ד בראוומאן, מיום ה' תשרי תשי"ח כותב הרבי: **"נתקבלו ע"י הרב"ג שי' תו"א עט"ר וסי' תהלת השם השלם א' מכאו"א, וע"י הבי זואר כה סי' הנ"ל. והראתים לכ"ק מו"ח אד"ש (כמובן בהזכרת שם כת"ר) ונהנה".** עכלה"ק.

4. באגרת נוספת, אג"ק ח"ב אגרת שסז, מכ"ד אייר תשי"ח, כותב הרבי להר"ד בראוומאן:

"מה נשמע עם הסדור שו"ע עט"ר ש"א ספרנו ח"א, הלא אין בזה מניעות מהקדמות, ואם היו נדפסים הנה מלבד תועלת הרוחניות יכול הי' למוכרם...". עכלה"ק. [ההדגשות בציטוטי האגרות הנ"ל אינן מופיעות במקור].

ולהוסיף: לאחר שעברו יותר מארבעים שנה, מהדפסת סדור תהלת ה', בשיחת צום גדליה תשמ"ט, העיד הרבי שסדור תהלת ה' הוגה היטב ב"הגהה חזקה". וכך מובא ב'תורת מנחם' – התוודעויות – תשמ"ט (ח"א עמ' 25 סי').

"יש להעיר אודות ענין הדורש תיקון ... בסדורי התפילה (נוסח תהלת ה' ותורה אור) ... נשמט (בטעות ע"י "הבחור הזעזער") הפסוק 'רוממו' הראשון... ולפלא שדוקא בסדורים שהיתה בהם הגהה חזקה, ובצירוף הגהות וסימנים, מצינו טעות ... דכשם שס"ת מגיהים אותו מזמן לזמן, אע"פ שקודם היתה הגהה מושלמת ... כך צריכים להגיה את הסדור מזמן לזמן". ע"כ דבריו הק'.

מכל הנ"ל רואים שהרבי התעסק ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר הרי"צ בהדפסת סדור 'תהלת ה' השלם', וגם תיקן והוסיף בו

¹היגית שבא שאחרי תנועה קלה", בלינן 'פרסד חב"ד' מס' 9 עמ' 151 ואילך. דבריו ומסקנותיו תמוהים, לאור המבואר להלן בפנים.

השערות של הרבי הרש"ב (הגהות לסידור תורה אור, עמ' 484) שנמצא בספריה בפטרבורג. ⁴ראה מאמרו של הרמ"י שי' מארק בענין

1) בית רבי ח"א פכ"ז.
 2) רשימת כ"ק אדמו"ר מהורש"ב, פורסמה בכפ"ח גליון 927 עמ' 34-36.
 3) ראה מחקרו של הרש"ב שי' לוי על מועדי ההדפסות הראשונות של סדור אדה"ז (כפ"ח גליון 844 עמ' 30-32), ושם השערות שנמצא בספריה במוסקבה. כנראה אישתייטי' להרב לוי,

מה צריך, וכן מדגיש שסדור תהלת ה' הוגה היטב, וגרם נח"י בנוסף לתועלת הרוחנית.

הוצאת דברים מהקשרם ומסקנה מוטעית

והנה, בהדפסת הסדור המחודש, נעלמו מהם האגרות ודברי הרבי הנ"ל, וצטטו בפתח דברי אגרת אחרת מהרבי, שהיא הבסיס העיקרי עליו מסתמכים, ולכן הרשו לעצמם לעשות שינויים בסדור. אבל, כפי שיוכח לקמן, הם פירשו לא נכון את מכתבו של הרבי, והדברים הוצאו מהקשרם, והוסקו מסקנות מוטעות, ועד שהפכו אותם להנחות יסוד, בעוד שלאמיתו של דבר יסודם בטעות. וכך נכתב בפתח דברי של הסדור המחודש:

"סדור זה סודר מחדש, הוגה ונוקה מרוב הטעויות שנפלו בו במהדורות הקודמות, בהתאם למכתבו של כ"ק אדמו"ר (חלק ג'), אגרת תקג, עמ' קלח) "סדור תהלת השם השלם הוא פוטוגרפיה [=צילום] מסדור שקדמו, ולא הספיק הזמן להגיהו כדבעי". ע"כ לשון הפתח-דברי'.

כלומר, המדפיסים הבינו שסדור תהלת ה' אינו מוגה, ורבו בו הטעויות, לכן, החליטו ליטול יוזמה ולהגיהו את הסדור מחדש, ולנקות אותו מהטעויות עד כדי שינוי שיטת הניקוד.

כדי להעמיד דברים על דיוקם, נצטט את דברי הרבי, באגרת הנ"ל (עליה הם מסתמכים), שנכתבה בטי"ו תמוז תשי"ט, ונראה על מה ובאיזה הקשר נכתבו הדברים. באגרת זו עונה הרבי על השאלה הבאה, וזלה"ק:

במענה על מכתבו... אם יש חילוק באמירת יגמה"ר ביחיד בין תפלת שחרית, מנחה, או סליחות? לא ראיתי ולא שמעתי מעודי שום חילוק, ונפסק הדין סתם בשו"ע שתקס"ה ס"ה. – וסדור תהלת השם השלם הוא פוטוגרפיה מסדור שקדמו, ולא הספיק הזמן להגיהו כדבעי. עכלה"ק.

פירושו הדברים: השאלה שהופנתה לרבי היתה, האם יש הבדל בין שחרית מנחה

וסליחות, שבמנחה מודפס באותיות קטנות: "המתפלל ביחיד אין אומר זה" [=י"ג מדות הרחמים], ובשחרית וסליחות לא מודפס. על כך באה תשובת הרבי: שהדפסת הסדור 'תהלת ה' השלם' הוא צילום מסדור שקדמו, ולא הספיקו להגיהו כדבעי, וממילא אין שום הבדל בין שחרית, מנחה או סליחות.

יוצא מכך, שההגהה שלא נעשתה כדבעי, היא רק על המשפטים וההוראות בין קטעי התפילה, אבל לא על עצם נוסח התפילה. לכן, מה שכתבו ב'פתח-דברי' שהסדור **בכללותו** לא הוגה כראוי, אינו נכון. מעולם, לא היתה כוונת הרבי לומר, שהסדור בכללותו לא הוגה כראוי, אלא שבנוגע לפרט מסויים בסדור, היינו, לגבי משפטים מסויימים שמובאים בין קטעי התפילה השונים – לא הוגה כדבעי.

מה שהעתיקו מהאגרת הנ"ל כסיוע למעשיהם, עשו שלא כהוגן, כיון שהוציאו את המשפט "ולא הספיק הזמן להגיהו כדבעי" מהקשרו, והמציאו דבר שלא הוזכר כלל במכתבו של הרבי, ועל סמך זה, הירשו לעצמם לעשות בסדור כטוב בעיניהם⁵.

למען הסר ספק, נצטט עוד אגרת מהרבי, שבו נראה בבירור, ש**נוסח הסדור תהלת ה' הוגה ותוקן**, אלא, דמה שלא הספיק הזמן להגיהו כדבעי, הוא רק לגבי ההוראות המובאות בין קטעי התפילה (שמודפסות באותיות קטנות), שגם זה תוקן במשך השנים הבאות מאז שנכתבה האגרת הנ"ל (שנת תשי"ט).

באג"ק חיי"ב באגרת מר"ח אדר תשט"ז, מתייחס הרבי לגבי מה שנדפס בק"ש שעל המטה שאין אומרים וידוי בשבת ויו"ט, ושאלו את הרבי: מדוע השמיטו את ר"ח וחנוכה וכו', וכך ענה הרבי:

ואף שטענתו מצ"ע צודקת, יש ללמוד זכות, שרוב הסדורים וכן הסדור שי"ל ע"י המל"ח אין מסדרים אותו מחדש מתחלה ועד סוף, אלא שמשתמשים בהסדורים שכבר נדפסו ומשנים בהתאם לנוסח הרצוי, ובמילא שמים לב רק לאותן העניינים שיש להם שינוי מנוסח לנוסח.

ומוסיף הרבי: **ועוד זאת שלא תמיד שמים לב אשר ישנם סדורים שנתקנו לכל ימות השנה מלבד הימים הטובים וכיו"ב,**

והוא רגיל ביותר בנוסח אשכנז שיש להם מחזורים מיוחדים לשלש רגלים וכו', וכנראה שגם בסדור המל"ח נשתרבו הנוסח שהדפיסו באופן זומה להנ"ל, היינו שעשו בפוטוגרפיה מסדור זנוסח אחר שהוא נעשה ג"כ בפוטוגרפיה מסדור שקדם לו, ובמילא נדפס ככהנ"ל. עכלה"ק.

מאגרת זו רואים שהרבי מעיד על כך: א. בצילום מסדורים אחרים שמים לב רק לדברים שיש בהם שינוי מנוסח לנוסח. ב. מה שמשתרבו בצילום מסדור לסדור הוא רק לגבי ההוראות המודפסות בין קטעי התפילה.

לסיכום: משתי האגרות הנ"ל, עולה באופן ברור, שסדור 'תהלת ה' השלם' מוגה כנוסח אדה"ז, (וכפי שהרבי אמר ביצום גדליה – "הגהה חזקה" כנ"ל). ומה שלא הספיקו להגיהו, מדובר רק לגבי הדברים שמובאים בין קטעי התפילה, ולא לגבי נוסח התפילה עצמו, שהוא מדוייק, שהרי שמים לב בעיקר לנוסח התפילה, ולא כ"כ לגבי ההוראות השונות המודפסות בין קטעי התפילה.

לכן, ההנחה המוטעית שהסדור בכללותו אינו מוגה, בטעות יסודה, וממילא אין שום צורך לתקן את הסדור, כי הסדור מוגה. וגם מה שהיה צריך תקון, במשפטי ההוראות בין קטעי התפילה, כבר תוקן⁶.

יוצא איפוא, שסדור תהלת ה' נערך והוגה ע"י הרבי.

שיטות הרז"ה וה'מנחת שי'

כאמור לעיל, בסדור המחודש שינוי את שיטת הניקוד, משיטת הרז"ה לשיטת 'מנחת שי', נבאר בקצרה שיטות אלו.

שיטה א':

בעל 'מנחת שי' – ר' ידידיה שלמה נורציי – מחכמי אטליה (ה'שי"כ – ה'שע"ו), הלך בדרכו של ר' אליהו בחור, מחכמי אטליה (ה'ירכ"ח – ה'ש"ט), הוסבר שיש 5 כללים ל'שבא נע', הרמוזות באותיות א' עד ה'. ולכן, כל 'שבא' שאינו שייך לאחד מחמשת הכללים הללו, נחשב ל'שבא נח'.

א – בראש מילה. ב – השבא השני בשני

מה שאין ספקי הוא, בדיוק להיפך, שסדור תהלת ה' כן יצא מרבוה"ק, כדמוכח בפנים.

6) ומזמן לזמן, צריך להגיה הסדור, כדברי הרבי ביצום גדליה: תשמיט, ואם תימצא טעות דפוס, דמוכח באופן ודאי, יש לתקן, כמובן בהירות ובבדיקה יסודית. אבל ח"ו להיסחף ולעשות שינויים שונים ומשונים.

כתב הר"י מונדישין על סדור תהלת ה' אין שום ספק שלא מרבוה"ק יצאו הדברים".

גם הר"י מונדישין הוציא דברים מהקשרם, והניח הנחה מוטעית שסדור תהלת ה' אינו מוגה כראוי. ועוד הרחיק לכת וקבע קביעה תמוהה ביותר שאין ספקי שסדור תהלת ה' לא יצא מרבוה"ק?!

יסוד ואין להם שומע, מאחר והמדפיסים הראשונים של 'תהלת ה' (שנקרא במקורו, בוילנא, 'סדר העבודה') שינו בו הרבה מדעת עצמם ומסברתם, הן בנוסחו והן בהלכותיו... ובפרט ש... כ"ק אד"ש... קובע במפורש שתהלת ה' אינו מוגה כדבעי" (עין גם מה השיבה מערכת 'נגיל תורה' שם).

וכן בינדיל תורה (ירושלים) גליון ח (עמ' 104)

5) מסקנה מוזרה זו, שהסדור בכללותו לא הוגה כדבעי, כבר כתב הר"י מונדישין ב'בינדיל תורה' (ירושלים) גליון ה (עמ' 81) בתגובה לדברי המערכת (בינדיל תורה' גליון ד) שכתבה: "מסתבר שסדורי תהלת ה' מתוקנים יותר מסדורי 'תורה אור' היות והם הודפסו אחרי סדורי 'תורה אור'".

על כך העיר הר"י מונדישין: "לסברתם זו אין

"לעולם כולו" ב'שבא' דוקא

בסדור המחודש החליטו לשנות את ניקוד המילה "לעולם", במקום 'שבא' באות ל הראשונה, שינו ליקמץ'. כגון: בק"ש על המיטה: "המאיר לעולם כולו בכבודו". ביוצר דשבת: "ומאיר לעולם כולו". ועוד.

ע"פ קבלה לכל ניקוד יש משמעות, וכמו שהרבי בא"ק ח"א אגרת גתלה (עמ' נז) כותב: "כל נקודה הוא עשר, וכל קו ששה, ולכן צירא (... הוא עשרים וכיו"ב, ולדוגמא עיין בתקוני זהר בהקדמה, אשר קמ"ץ בגימטריא ששה עשר, וכיו"ב". עכ"ל"ק, (עיי"ש).

א"כ, ברור הדבר, שאין לנו רשות לשנות את הניקוד, אע"פ שנראה לנו שצריך להיות אחרת. כי אין אנו מבינים בקבלה וכו' מה הסיבה שמנוקד כך ולא באופן אחר. ואיך לא אחתם רעדה בבואם לעשות שינויים בניקוד?

כל זה היה נכון, גם אם היו המדפיסים הני"ל, צודקים מבחינה דקדוקית, אסור היה להם לשנות. אבל, האמת היא, שגם ע"פ דקדוק צריך לומר 'לעולם' ב'שבא' ולא ב'קמץ'. ובמקום לטרוח ולמצוא הסבר שיתאים גם ע"פ דקדוק, בדרך אפשר עכ"פ, מה הם עושים – עושים 'שינוי'.

מתוך בדיקה שעשיתי בסדורים שונים, מצאתי שברוב הסדורים הישנים, מנוסחאות שונות (ספרד, אשכנז, האר"ז"ל, ספרדים) מנוקדת המילה 'לעולם' (בברכת ק"ש על המיטה, וברכת יוצר דשבת) ב'שבא' באות ל' הראשונה.

והנלע"ד לבאר את ניקוד המילה 'לעולם', לקיים את רוב הנוסחאות, שצריך להיות ב'שבא' דוקא. בתני"ך המילה 'עולם' יש לה משמעות של זמן. כגון: "ה' ימלך לעולם ועד". אבל, חז"ל הרחיבו את המשמעות של המילה 'עולם' שהוא במובן של מקום. כלומר, 'עולם' זה שם המקום שבו אנו נמצאים – כדור הארץ. יש עוד מובנים למילה 'עולם', כגון: עולם הזה או עולם הבא – במובן של תקופה מסוימת.

לפי כללי הדקדוק, ה' הידיעה לא תבוא על שם אדם או שם מקום. אי אפשר לומר האברהם, המשה. וכן אי אפשר לומר החברון, הצפת. לכן, גם ל' שבאה במקום ה' הידיעה לא יכולה לבוא בשם אדם או שם מקום. לכן, אי אפשר לומר לאברהם או למשה – ל' בקמץ או בפתח. וכן אי אפשר לומר לחברון או לצפת – ל' בפתח.

לפי זה ברור, שאי אפשר לומר 'מאיר לעולם כולו' כשהאות ל' בקמץ, כי 'עולם' הוא שם המקום שבו אנו נמצאים. וכמו שאי אפשר לומר 'מאיר לצפת' כשהאות ל' בפתח (במקום ה' הידיעה) וכן אי אפשר לומר 'מאיר לחברון' כשהאות ל' בפתח (במקום ה' הידיעה), כך אי אפשר לומר 'מאיר לעולם' כשהאות ל' בקמץ. אלא האות ל' חייבת לבוא ב'שבא'. ולכן, ברוב הסדורים הישנים מופיעה המילה 'לעולם' ל' ב'שבא' ביוצר דשבת ובק"ש על המיטה.

ועיין בפירוש רש"י על הפסוק: "קריית הארבע היא חברון" (בראשית לה, כז) ובפירוש ה"רא"ם על רש"י. עפ"י מובן מדוע לא סובר רש"י כמו ה'אבן עזרא, ואכמ"ל. (כמו בשאר כללי הדקדוק יש יוצא דופן, וכבר העיר על כך הרד"ק על המילה 'בקרקור' – שופטים ה, י. אבל, ככלל ה' הידיעה לא באה בשם עיר).

ה'שבא' שבמילה 'מלכ"י, לשיטת 'מנחת ש"י, הוא 'שבא נח'.
בסדור 'תהלת ה' השלם' (האותנטי) הכוכבים המסמנים את ה'שבא נע' הם כשיטת הרז"ה (ראה בהערה מה ההבדל בין שתי השיטות⁷).

ש"י אין כזה כלל בדקדוק האומר **שתמיד** אחרי 'שבא נח' יבוא דגש באותיות 'בג"ד כפ"ית'. לשיטתו, הכלל בדקדוק, שאחרי 'שבא נע' לא יבוא דגש באותיות 'בג"ד כפ"ית', אך אחרי 'שבא נח' לפעמים יבוא דגש ולפעמים לא. (אבל, מדוע לפעמים יש דגש ולפעמים אין דגש, לזה לא היה הסבר!). לכן,

שבאות ר' סוגר את התנועה הקודמת – אר. והחלק השני של המילה – צד, נאמר ברצף אחד, ולא צ-ד, כי כך אומרים כשיש סגול באות צ. אבל כשיש 'שבא נע' אומרים – צד, כשהטעמת המילה באות ד.

כשהשבא בראש מילה. לדוגמא: בטעות אומרים מ-לכים, צריכים לומר מל-כים. לדעת את ההבדל בין ההגייה של 'שבא נח' ל'שבא נע' אפשר לראות למשל במילה 'ארצ' (א פתוחה, ר בשבא נח, צ בשבא נע, ק פתוחה) – כך אומרים: אר – ה'שבא

השיטות, לדוגמא: במילה 'מלכ"י. לשיטת 'מנחת ש"י אומרים: מל-כי. לשיטת הרז"ה אומרים: מ-כי.

אנב, כאן המקום להעיר, יש כאלה ההוגים את ה'שבא נע' כמו סגול. טעות זו נהוגה יותר

(7) ההבדל המעשי, בין שתי השיטות, תלוי בהבדל שבין הגיית 'שבא נח' להגיית 'שבא נע': 'שבא נח' – מצרפים את ה'שבא' לתנועה הקודמת. 'שבא נע' – מצרפים את ה'שבא' לתנועה הבאה. בזה מבטאת ההבדל בין שתי

שבאים רצופים. ג – אחרי תנועה גדולה. ד – תחת אות דגושה. ה – בשתי אותיות הדומות.

בעל 'מנחת ש"י הוסיף עוד כלל שיש ל'שבא נע', כאשר ה'שבא' בא באות שנמצאת בין שני טעמים, או בין מתג לטעם, גם אחר תנועה קטנה, ונקראת 'שבא כלואה' או 'שבא דחוקה'. לדוגמא: "גנבתי יום" (בראשית לא, לט – עיין 'מנחת ש"י שם).

לגבי 'שבא' אחרי תנועה קטנה עם מתג (ללא טעם אחרי ה'שבא') לפעמים הוא 'שבא נע' ולפעמים הוא 'שבא נח' (עיין 'מנחת ש"י שופטים ה, יב. וכן בישיעה נד, יב).

שיטה ב':

הרז"ה – ר' שלמה זלמן הענא מהעיר הנאו שבגרמניה (ה'תמ"ז – ה'תק"ו), הוסיף עוד כללים ל'שבא נע'. שיטה זו נקראת בשם 'שיטת הרז"ה'. הוא קבע מושג חדש שנקרא 'התנועה הקלה', בכדי לתרץ את הסתירות שיש בין כללי הדקדוק. לדוגמא: המילה 'מלכ"י (מ פתוחה, ל בשבא, כ צרויה) – ה'שבא' בא לאחר תנועה קטנה (פתח) ולכן הוא צריך להיות 'שבא נח'. מאידך, יש כלל אחר בדקדוק שאותיות 'בג"ד כפ"ית' לאחר 'שבא נח' מקבלות דגש קל. אם כן, מדוע אין דגש באות כ?

כדי לתרץ קושי זה – חידש הרז"ה את המושג של 'תנועה קלה', שפירושה: שה'פתח' שבאות מ אינה נחשבת לתנועה קטנה רגילה, אלא לתנועה קלה, כיון שהיא באה במקום 'שבא' שהיה אמור להיות באות מ', והיות שאי אפשר שיבואו שני 'שבאים נעים' רצופים, לכן, האות מ מקבלת את התנועה הקלה – 'פתח'. האות ל קיבלה 'שבא' במקום הקמץ (במילה המקורית מלכים) כי היא נסמכת למילה הבאה, וההטעמה עוברת למילה הבאה. בהתרחק ההטעמה, התנועה הגדולה הופכת ל'שבא'. ה'שבא' הזה אינו 'שבא נח', כי 'התנועה הקלה' כשמה כן היא קלה, שאין לה כח לגרום ל'שבא' להיות 'שבא נח'. ה'שבא' שבאות ל קבע הרז"ה ל'שבא נע', וכן מבטאים אותו כ'שבא נע'.

בזה תירץ ויישב הרז"ה את הסתירה בין כללי הדקדוק, שעד הרז"ה לא היה מענה לסתירה זו.

לעומת זאת, שיטת 'מנחת ש"י אינה מכירה במושג של 'תנועה קלה'. מלכתחילה אין קושי במילה 'מלכ"י, כיון שלפי 'מנחת

התייחסות מעוותת כלפי הרז"ה

לאחרונה התפרסמו כמה מאמרים⁸, שכותביהם מתייחסים בזלזול ובביטויים קשים נגד הרז"ה, דברים המעוררים חלחלה, היי.

אמנם, הם מסתמכים על דברים שנכתבו בעבר, אך אין לעשות שום השוואה. כי המחלוקת החריפה שהיתה נגד הרז"ה, היתה בין ההרים הרמים, אבל ח"ו להעלות על דל שפתיו של מאן דהו להתבטא נגד הרז"ה. משל למה הדבר דומה, למי שירצה (ח"ו) להתערב במחלוקת בין הראב"ד והרמב"ם, ולהשתמש בביטויים שהתבטא הראב"ד נגד הרמב"ם.

דברי ימי ישראל, מסופר, שהמתנגדים לשיטת הרז"ה רדפו אותו בגלל שיטתו (מזכיר משהו...), והוא נאלץ לעזוב את עירו. רק בשלב מאוחר יותר התקבלו חידושי ושיטתו אצל גדולי ישראל, ובפרט תלמידי הבעש"ט⁹.

כאן המקום להעיר הערה חשובה, שלענין, אלו שחלקו על הרז"ה, משתמשים בספר הימכלול של הרד"ק כדי להוכיח נגד הרז"ה.

[הרד"ק – ר' דוד קמחי מהעיר נרבונה שבפרובנס, כיום חבל ארץ בדרום צרפת (דיתתק"כ – דיתתקצ"ה), מגדולי המדקדקים הראשונים, הידוע בפירושו על

התנ"ך, פירוש הרד"ק. חיבר ספרים חשובים בדקדוק, ספר 'מכלול' וספר 'השורשים ועוד].

ובעוד הם מליינים על הרז"ה (שלאמיתו של דבר, פתר את הבעיה בה התחבט גם הרד"ק), הרי הם עצמם חולקים על הרד"ק, ולא הולכים בכונ"כ דברים בשיטתו. לא ידוע כיום בזמננו, על איזו קהילה או עדה שנוהגת לפי כל כללי הרד"ק!

אין כאן המקום להאריך, אך בקצרה. גם ר' אליהו בחור, וגם בעל 'מנחת שיי' וכן המפרש לספר הימכלול ר' משה ברי חיים העכיס, וכן בעל 'מסורת הקריאה' ועוד – לא הסכימו לכלל כללי הרד"ק. כל אחד בדרכו שלו. ולא הבינותי מדוע להם מותר לחלוק על הרד"ק, ולא לרז"ה!

ועוד והוא העיקר, למעשה, הרז"ה, לא בא לחלוק על הרד"ק, אלא פתר את אחת הבעיות הקשות בדקדוק, שהרד"ק עצמו התקשה בה.

וכך כותב הרד"ק בספר הימכלול: שער דקדוק השמות (דף קמ): "אם השו"א נח ואחריה אחת מאותיות בג"ד כפ"ת – לא תהיה האות רפה, זולתי מלין מעוטים כמו עבדי, עבדיהם, מלכי, מלכיהם, מלכות וזולתם, ומעוטים הם שנהגו בקריאתם רפה, ויש שקוראים אותם דגש – והוא הנכון, וכן נמצא במקצת ספרים ספרדים".

כלומר, הרד"ק התקשה בקושית הרז"ה, ופסק שצריכים לומר מלכי, מלכיהם –

בדגש באות כ"י. לפי זה, מתקיים הכלל שאחרי 'שבא נחי' בא דגש באותיות בג"ד כפ"ת.

אבל, מכיון שלא נהגו כשיטת הרד"ק, ומקובל אצל כולם לומר מלכי, מלכיהם, באות כ"י רפויה ללא דגש. אם כן, הדרא קושיא לדוכתא.

וכאן, בא הרז"ה עם חידוש גאוני, של 'התנועה הקלה', ופתר קושי זה בצורה נפלאה.

וכעת, הקושי נשאר על כל אותם שלא קיבלו את שיטת הרז"ה, וגם לא נהגו כשיטת הרד"ק. כל אלו שלא הכריעו לכאן (הרז"ה) או לכאן (הרד"ק) שיטתם היא היא השיטה המיוחדת, שהקושי בה גדול. גם המפרש לספר הימכלול ר' משה העכיס שיצא נגד הרז"ה, נשאר בקושיא ולא תירץ אותה (ענין 'מכלול' דף קלו הערה יב).

אשר על כן, לענין, זו אחת הסיבות, שפסקו רבותינו נשיאינו, ללכת בשיטת הרז"ה. ומעשה רב, הדפסת סדור תהלת ה' ע"י הרבי מה"מ, בהוראת אדמו"ר הרי"צ – יוכיח!

אולם מדפיסי הסידור המיוחד, הלכו בעקבות אלו שחולקים על הרז"ה, והתמיהה בזה רבה היא, הא מניין להם?

(על הוכחות שרבותינו נשיאינו סוברים כשיטת הרז"ה, על שיבושים נוספים בסידור המחודש, ועוד – בשבוע הבא)

נשיאינו לשיטת הרז"ה וההולכים בדרכו ועוד והוא העיקר, הכיצד יעשה שינויים מרחיקי לכת בשיטת הניקוד, לפני שבדק את הענין ביסודיות הראויה? – אתמהא!

סיפורי חב"ד ח"ג עמ' 209, 236. ולא יותר. ותמיהתי, הרי על הרז"ה וספריו מדובר בכמה וכמה מקומות חשובים בספרי רבותינו נשיאינו ועוד, ראה לקמן בפנים באריכות.

האם רק בסיפורים חיפש על הרז"ה? מדוע לא טרח לבדוק באופן יסודי את יחסם של רבותינו

"התפלה תהיה מתוך הסדור של דקדוק, אם אפשר להתפלל מתוך סדור של המנוח ר' ילמן הענא שהיה בקי בחכמה זו". הערת הרב נחום שיי גרינוואלד ביהירות וביאורים גליון תתג.

(10) בפרדס חב"ד גליון 9 (עמ' 155 הערה 26) כתב הרמ"י מארק על הרז"ה: "מוזכר גם באוצר

(8) קובץ 'אור ישראל' – גליון כד, עמ' קסד-קעא. גליון ל עמ' רג-ריג. המהדיר של ילוח ארשי עם הוספות – ביטויים שלא ניתן להעלות על הכתב.

(9) ראה בספר 'סוד יכון ובעו'י פ"ח, לתלמידי הבעש"ט בעל 'מאיר נתיבים', הגר"מ מרגליות.

תתחדשו!

רשת "קידי שיק" מזמינה אתכם להנות מקולקציית בגדי הילדים החדשה אביב - קיץ תשס"ג - 2003

יצרנו "אסתי", "מנדיס"

רשת הלבשה והנעלה לילדים היחידה לציבור הדתי

<p>תל-אביב רח' שוקן 30, טל': 03-5181906</p>	<p>יזרעלים רח' ירמיהו 48, טל': 02-5376013</p>	<p>בני ברק רח' נחמן 56, טל': 03-5782046</p>	<p>בני ברק רח' עזרא 11, טל': 03-6746196</p>
<p>אשדוד רח' ינאי 7, טל': 08-8646252</p>	<p>בית שמש רח' ריביל 3, טל': 02-9990872</p>	<p>ביתר עילית רח' רבי עקיבא 19, טל': 02-5802207</p>	<p>אלעד רח' ניסים גאון 8, טל': 03-9088719</p>

■ BORO PARK 4021 13th Avenue, Brooklyn, N.Y. 11218 Phone: 718-438-8350 Fax: 718-438-8364 ■ WILLIAMSBURG 200 Division Avenue, Brooklyn, N.Y. 11211 Phone: 718-302-0983

אביב
חדשה
אביב
חדשה